

UDC (УДК) 343.211.3

Навроцька Віра Вячеславівна,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінально-правових дисциплін
Львівського державного університету внутрішніх справ
(Львів, Україна)
e-mail: superviranavr@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-3407-7984

ЗМІЦНЕННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ГАРАНТІЙ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ УЧАСНИКІВ КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

Анотація. Констатовано наявність резервів для вдосконалення норм вітчизняного законодавства в питаннях зміцнення процесуальних гарантій безпеки учасників кримінального судочинства. Обґрунтовано необхідність розширення переліку учасників кримінального судочинства, до яких можуть бути застосовані заходи безпеки. Констатовано, що посткримінальний вплив на учасника процесу можливий не лише шляхом завдання шкоди йому, членам його сім'ї чи близьким родичам, а й шляхом завдання шкоди будь-якій іншій особі. Крім того, такий вплив формально може не виходити за межі закону.

Ключові поняття: учасники кримінального судочинства, гарантії безпеки, зміцнення процесуальних гарантій.

Navrotska Vira,

PhD (Law), Associate Professor,
Associate Professor of the
Department of Criminal Law Disciplines,
Lviv State University of Internal Affairs
(Lviv, Ukraine)
e-mail: superviranavr@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-3407-7984

PROCEDURAL GUARANTEES FOR SAFETY OF PARTICIPANTS IN CRIMINAL PROCEEDINGS STRENGTHENING

Abstract. The existence of significant reserves for the improvement of Ukraine's domestic legislation norms in the issues of the criminal-procedural guarantees of the safety of the participants of the criminal proceedings strengthening has been stated.

The need to expand the list of participants in criminal proceedings to whom security measures may be applied has been proved, due to including: a) persons who have declared another public dangerous act or otherwise participated in or facilitated the revealing, prevention, termination, or disclosure of another public dangerous act; b) civil plaintiffs, civil defendants and their representatives in cases of compensation for damage caused by other public dangerous acts; c) persons, who have committed another socially dangerous act prohibited by the Criminal Code of Ukraine; d) persons regarding which a decision to close criminal proceedings has been made (if they have not facilitated the revealing, termination or disclosure of criminal offenses or other public dangerous acts); e) convicted / acquitted; f) mortgagors; g) figurants.

It is stated, that post-criminal impact on a participant in the proceedings is possible not only by causing harm to himself, family members, or close relatives but also by causing harm to any other person (with whom the participant is not connected by any family or close relations).

It is proved, that post-criminal impact on a participant in the proceedings can manifest not only in the form of threats and other illegal measures but also do not formally go beyond the law.

Key concepts: participants of criminal proceedings, security guarantees, strengthening of procedural guarantees.

Вступ

Незахищеність свідків, жертв кримінального правопорушення, інших осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві (і тих, що сприяють кримінальному судочинству, і тих, що йому протидіють, чи є повністю пасивними), є серйозною перешкодою в досягненні цілей правосуддя. Насильство та погрози стосовно осіб, які передусім співпрацюють із правоохоронними органами та судом, підривають систему кримінального правосуддя. Найчастіше їх наслідком є ухилення учасників кримінального судочинства від виконання процесуальних обов'язків. А тому забезпечення безпеки зазначених осіб є однією із глобальних проблем у сфері боротьби із злочинністю.

Задля вирішення такої проблеми потрібне вдосконалення вітчизняного і матеріального, і процесуального кримінального права. І якщо зміцнення матеріально-правових гарантій безпеки таких осіб в Україні все-таки здійснюється, то необхідних процесуальних гарантій безпеки у вітчизняному законодавстві, на мою думку, досі немає. Зокрема, на рівні українського законодавства передбачені лише деякі із заходів, які варто було б встановити для забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства. Недостатність матеріально-правових гарантій безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, за сучасних умов боротьби із злочинністю є закономірним явищем. Ця обставина (рано чи пізно) змусить законодавця задуматися над розвитком і процесуальних засобів захисту. Негативні наслідки протиправного впливу стосовно учасників кримінального судочинства досягли масштабів, що змушують говорити про цю проблему широке коло фахівців у сферах кримінології, криміналістики, кримінального та кримінального процесуального права [1; 2; 3, с. 51–53; 4, с. 90–95; 5; 6, с. 93–108; 7; 8, с. 87–92; 9, с. 135–138; 10, с. 177–179]. Зокрема, окремим її аспектам присвячували свої дослідження Т. Галайденко, А. Галахова, О. Гриньків, Л. Брусніцин, Б. Качмар, А. Ляш, А. Орлеан, С. Новіков, О. Ромців, В. Тимчаль. Однак доводиться констатувати, що чимало питань, які стосуються правового забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві (зокрема й із урахуванням світового досвіду), є без належного висвітлення. Тому *метою цієї статті* є спроба вирішення деяких із таких проблем і прогалин, зокрема, звернення уваги на необхідність розширення кола учасників кримінального судочинства, до яких треба застосовувати заходи безпеки; з'ясування того, чи посткримінальний вплив на учасника процесу можливий лише шляхом завдання шкоди йому, членам його сім'ї

чи близьким родичам (як про це говорить законодавець), чи й шляхом завдання шкоди будь-якій іншій особі (з якою учасника процесу не пов'язують жодні родинні чи інші близькі відносини); а також вирішення питання про те, чи обов'язково посткримінальний вплив стосовно учасника процесу має виявлятися у виді погроз та інших протиправних заходів, чи може цей вплив формально не виходити за межі закону, а якщо так – то до яких заходів потрібно вдаватися працівникам правоохоронних органів; як слід діяти законодавцю, аби врегулювати таку ситуацію.

1. Необхідність розширення кола учасників кримінального судочинства, стосовно яких треба приймати рішення про застосування заходів безпеки

Одним із недоліків законодавчого регулювання застосування заходів безпеки стосовно осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, є, як зазначалося, вузьке коло осіб, стосовно котрих можуть бути вжиті заходи безпеки.

Так, відповідно до ст. 2 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» [11], за наявності до того підстав, право на забезпечення безпеки шляхом застосування заходів безпеки, мають:

- особа, котра заявила до правоохоронного органу про *кримінальне правопорушення* або ж в іншій формі брала участь чи сприяла виявленню, попередженню, припиненню й розкриттю *кримінальних правопорушень*;
- потерпілий і його представник у кримінальному провадженні;
- підозрюваний / обвинувачений, їх захисники та законні представники;
- цивільний позивач / цивільний відповідач та їх представники у провадженні про відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням;
- представник юридичної особи, до якої здійснюється провадження;
- представник органу пробації;
- свідок;
- викривач;
- експерт, спеціаліст, перекладач і понятий;
- члени сімей та близькі родичі вказаних осіб за умови, що шляхом погроз чи інших протиправних дій стосовно них здійснюються спроби вплинути на учасників кримінального судочинства.

Щоб ліпше пояснити, яких саме осіб-учасників кримінального судочинства законодавець не згадав у переліку тих, до кого за наявності потреби все-таки слід було б застосовувати заходи безпеки, варто вкотре навести окремі

положення аналізованої статті, але із своїми зауваженнями та коментарями. Так, у статті йдеться про:

– заявника про *кримінальне правопорушення* або особу, яка в іншій формі брала участь або сприяла виявленню, попередженню, припиненню й розкриттю *кримінальних правопорушень* (п. «а» ст. 2 Закону);

– цивільного позивача / цивільного відповідача (та їх представників) у провадженні про відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням (п. «г» ст. 2 цього ж Закону).

Аналіз низки нормативно-правових актів (а саме: положень ч. 1 ст. 12 Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень») [12], положення ч. 1 ст. 12 Кримінального кодексу України [13], Інструкції про надання доповідей і донесень про події, кримінальні правопорушення, військові адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією та їх облік у Міністерстві оборони України та Збройних силах України та Державній спеціальній службі транспорту [14] дає підстави для висновку, згідно з яким під кримінальними правопорушеннями потрібно розуміти *злочин (!)* та кримінальні проступки.

Водночас не є кримінальним правопорушенням діяння, що хоч і заборонене Кримінальним кодексом України, але вчинене неосудним або особою, котра не досягла віку, з якого настає кримінальна відповідальність. На позначення цих діянь законодавець вживає такі терміни:

– *«інше суспільно небезпечне діяння»* (ч. 1 ст. 61; ч. 2 ст. 127; ч. 1 ст. 128, п. 5 ч. 9 ст. 100 КПК України);

– *«суспільно небезпечне діяння»* (ч. 1 ст. 62, ч. 1 ст. 128, ч. 6 ст. 170, п. 3 ч. 2 ст. 172, ч. 7 ст. 173, чч. 1, 2 та 4 ст. 498, п. 1 ч. 1 ст. 501, п. 1 ч. 1 ст. 503, ч. 3 ст. 503, ст. 505 тощо КПК України).

На підставі аналізу цих норм потрібно зробити висновок, що такі діяння (незважаючи на їх заборону в КК України) законодавець *не відносить* до кримінальних правопорушень.

Є різні способи тлумачення правових норм: буквальный, звужувальний, розширювальний. Один із них – буквальный (легальний) є, на мою думку, найоптимальнішим, адже правозастосувач не має вдаватися до тасмних сфер свідомості (чи підсвідомості) законодавця та здогадуватися, що той мав намір сказати, але не сказав, що хотів врегулювати, але йому це з якихось причин не вдалося. Якщо ж виходити із буквального тлумачення положень ст. 2 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» [11], то права на забезпечення безпеки, на жаль, *не мають*:

– особи, котрі заявили про *інше суспільно небезпечне діяння* (вчинене особою, що не досягла віку, з якого настає кримінальна відповідальність, або неосудним), чи яка в іншій формі брала участь або сприяла виявленню, попередженню, припиненню або *розкриттю іншого суспільно небезпечного діяння*;

– цивільні позивачі / цивільні відповідачі (та їх представники) у провадженні про відшкодування шкоди, завданої *іншим суспільно небезпечним діянням*.

Окрім того (це знову ж таки, виходячи із буквального тлумачення положень аналізованого Закону), права на вжиття стосовно них заходів безпеки не мають:

– особи, які вчинили *інше суспільно небезпечне діяння*, заборонене КК України (неповнолітні, що не досягли віку, з якого настає кримінальна відповідальність, та особи, котрі були неосудними на момент учинення діяння, забороненого КК України);

– особи, до яких було винесено ухвалу про закриття кримінального провадження – за умови, що вони не сприяли виявленню, припиненню, розкриттю кримінальних правопорушень або інших суспільно небезпечних діянь;

– засуджені / виправдані;

– заставодавці;

– статисти (це термін, який у чинному КПК не вжито, але я використую для позначення осіб, яких, відповідно до положень ч. 2 ст. 228 КПК України, пред'являють тому, хто впізнає, разом із особою, яку впізнають, у кількості не менше трьох без різких відмінностей у зовнішності, одязі та віці з останньою).

Окрім того, законодавцем залишено поза увагою ту обставину, що посткримінальний вплив на учасника процесу може чинитися не тільки шляхом заподіяння шкоди йому, членам його сім'ї або близьким родичам, а й також через завдання шкоди тому, кого з учасником процесу не пов'язують жодні родинні чи сімейні стосунки, однак, незважаючи на це, доля такої людини не є байдужою для нього (приміром, улюблена двоюрідна бабуся; коханий хлопець чи дівчина, з яким (з якою) свідок серйозно тривалий час зустрічається, друг дитинства тощо).

Якщо розглянути досвід іноземних держав, то згідно з законодавством Російської Федерації (зокрема, відповідно до ст. 2 Закону РФ «Про державний захист суддів, посадових осіб правоохоронних і контролюючих органів»), заходи державного захисту можуть бути застосовані до близьких родичів, а у виняткових випадках – до *інших близьких осіб*, на

здоров'я, життя, майно яких здійснено посягання з метою перешкоджання законній діяльності суддів, інших осіб чи примушування їх до зміни характеру такої діяльності, або із помсти за зазначену діяльність [15]. Так, із метою забезпечення процесу за участі конкретних свідків, може бути прийнято рішення про вжиття заходів безпеки не тільки до таких свідків, а й стосовно його друга, нареченої тощо [16, с. 271].

У ст. 65 КПК Республіки Білорусь також указано, що заходи безпеки можуть бути застосовані не лише стосовно учасників кримінального процесу, членів їх сімей або близьких родичів, а й стосовно «інших осіб, яких вони обґрунтовано вважають близькими» [17].

Наведений підхід законодавця держав-сусідів є все-таки ліпшим, аніж демонстрований українським законотворцем, проте теж є не до кінця послідовним і заслуговує на критику. Адже цілком імовірна ситуація, коли на учасника кримінального судочинства чиниться протизаконний вплив у виді, наприклад, погроз калічення або вбивства людей, яких той ніколи і не вважав близькими (приміром, колег, з якими його не пов'язували «теплі» стосунки чи дружба; батьків однокласників своєї дитини; сусідів, усе спілкування з якими зводиться до кивка голови при зустрічах тощо), однак здоров'я, життя чи інші правоохоронювані блага яких він не бажає піддавати ризику. А, відтак, подібні погрози розправи можуть бути доволі сильним стримуючим фактором для особи, яка бере участь у кримінальному провадженні.

2. Необхідність розширення підстав застосування заходів безпеки

Аналіз п. «є» ст. 2 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» зумовлює висновок, згідно з яким підставою застосування заходів безпеки до учасників процесу, членів їх сімей і близьких родичів є «наявність погроз та інших протиправних заходів», через які на них здійснюється протизаконний вплив.

Отже, якщо протиправний вплив виявляється в інших формах, то вжиття передбачених законом заходів безпеки є неможливим. Окрім того, умовою застосування заходів безпеки є здійснювані погрози. Але фактично це уже готування до кримінального правопорушення або замах на його вчинення. Тобто застосування заходів безпеки неможливе задля попередження посткримінального впливу. Водночас, як видається, їх призначення полягає саме у превенції протизаконного впливу. Відповідно до цього формулювання, погроза має бути якось виражена. Але у такому виді ст. 2 Закону «Про

забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» не особливо може бути застосована до проваджень, які пов'язані з організованою злочинністю, адже учасник процесу може відмовитися надавати правдиву процесуально значущу інформацію і не очікуючи того, що з чийого-небудь боку надійде хоч якась погроза, позаяк:

– він просто усвідомлює, що має справу із сильною, агресивною групою, яка грубо порушує закон;

– окрім того, члени такої групи можуть і не бути запобігливими настільки, щоб вдаватися до хоч якихось попереджень й інформувати, наприклад, свідків чи потерпілих, про намір учинити щодо них протиправні діяння у разі співпраці із працівниками правоохоронних органів і судом.

Цим недоліки аналізованого закону в контексті проведеного дослідження не вичерпуються. Зокрема, викликає зауваження те, що підставою застосування заходів безпеки є відомості, які свідчать про наявність реальної загрози тільки життю, здоров'ю, житлу і майну (ч. 1 ст. 20 вказаного Закону). Законодавець водночас, як видається, не врахував можливість настання інших видів загроз, приміром:

– загрози порушення сексуальної свободи та недоторканності;

– загрози протиправного позбавлення свободи за відсутності водночас найменшої загрози здоров'ю чи життю (припустімо, стосовно учасника процесу висловлюється погроза викрадення, поміщення в яесь повністю ізольоване місце (бункер, підвал тощо), залякування його тим, що він не побачить «світу Божого», однак водночас його «великодушно» обіцяють поїти, годувати, належно забезпечувати інші фізичні потреби, наприклад, у доступі повітря, в русі, у забезпеченні медикаментами тощо).

Саме тому положення ч. 1 ст. 20 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» варто було б викласти так: «Підставою застосування заходів безпеки стосовно осіб, зазначених у ст. 2 цього Закону, є відомості, що свідчать про наявність реальної загрози їх життю, здоров'ю, житлу, майну та іншим охоронюваним законам благам».

3. Застосування «обмежувального наказу» в разі, коли посткримінальний вплив на учасника процесу формально не порушує вимог закону

Потрібно також зауважити й на те, що відповідно до ст. 2 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві», перелічені там учасники кримі-

нального процесу (а також їх близькі родичі та члени їх сімей) управи розраховувати на застосування заходів безпеки тільки за умови, що стосовно них висловлювалися погрози або були вчинені інші протиправні дії. Але поза увагою законодавця знову ж таки залишилося те, що посткримінальний вплив не завжди виявляється саме так. Цей вплив формально може і не виходити за межі закону та проявлятися, наприклад, у телефонних дзвінках невідомих осіб очевидцю кримінального правопорушення із настирливими запитаннями про стан здоров'я його та його рідних; у невідступному слідуванні підозрілих суб'єктів на певній відстані за постраждалим і його дітьми; у «супроводженні» свідка до дому чи до роботи машиною, в якій перебувають члени злочинної організації (без будь-якого порушення правил громадського порядку та правил дорожнього руху). Так теж можна здійснювати психологічний вплив. У таких випадках цілком можна домогтися своєї мети – заляканий учасник процесу може повідомити працівникам правоохоронних органів неправдиві відомості, що вигідні переслідувачу, або ж узагалі відмовитися від співпраці з органами досудового розслідування та суду.

Подібний і, по суті, не заборонений законом вплив щодо учасників кримінального судочинства, можуть застосовувати не підозрювані чи обвинувачені (стосовно них хоча б можна прийняти рішення про обрання запобіжного заходу), а інші особи. Вітчизняний законодавець не передбачає вжиття відповідних заходів як реакції на цю, по суті, не заборонену законом поведінку. Водночас у країнах англосаксонської системи права вони застосовуються та є доволі дієвими й ефективними. Наприклад, у Сполучених Штатах підставою застосування обмежувального наказу є Закон про захист прав потерпілих і свідків 1982 р. Окружний суд приймає рішення про винесення наказу (в ньому вказуються заборонені дії та тривалість відповідної заборони – до 3-х років), якщо якась особа завдає «хвилювання» потерпілому. Під «хвилюванням» розуміється «серія актів протягом деякого, достатньо короткого періоду, які завдають значний емоційний стрес і переслідують незаконну мету».

Судді Австралії можуть виносити наказ про захист жертв домашнього насильства (або інших злочинів). Такими наказами може бути заборонено правопорушнику наближатися до жертви та обмежено йому доступ до житла (навіть якщо це і його дім також). Окрім того, в Австралії у правопорушника в разі видання обмежувального наказу можуть конфіскувати вогнепальну зброю [19, с. 282–284]. Також обмежувальні накази застосовують у Велико-

британії, у більшості провінцій Канади, в Новій Зеландії, Австрії та низці інших держав.

У цих державах зміст наказів є різним, але загалом їх поділяють на два різновиди:

– в якому міститься заборона «приставати» до жертви і турбувати її (такі накази застосовуються, зокрема, у разі постійного переслідування чи погроз, настирливих телефонних дзвінків);

– згідно з іншим видом наказу (який за своєю суттю є більш суворим і жорстким), правопорушнику забороняється з'являтися в усьому будинку або лише тій його частині, де проживає жертва чи у районі, де є такий дім (причому навіть тоді, коли порушник є власником / співвласником будинку).

Якщо ж особа порушує заборону, передбачену стосовно неї у такому наказі, то в одних країнах поліція вправі затримати її без ордеру на арешт, в інших ж – ордер на цей арешт видається одночасно із судовим наказом, ще в інших – арешт здійснюється без ордеру за умови, що правопорушник порушує встановлену наказом заборону, а жертва звертається із клопотанням про необхідність арешту. В окремих державах (зокрема, в Німеччині та Сполучених Штатах), окрім арешту у випадку порушення відповідного наказу до правопорушника можуть бути застосовані й інші санкції, зокрема, кримінальне покарання.

Метою судових наказів є захист жертви протиправного впливу до моменту застосування до злочинця кримінально-правових санкцій. Суд може вручити наказ і за відсутності правопорушника, його копія вручається жертві насильства. Дослідники зауважують, що процедура винесення наказу не пов'язана із значними витратами, не займає багато часу, але водночас є доволі дієвим способом захисту жертв кримінальних правопорушень [18, с. 282–284; 19, с. 48; 20, с. 273].

З огляду на вищезазначене, варто було б доповнити вітчизняний Кримінальний процесуальний кодекс положенням, що б давало можливість суду виносити подібний «обмежувальний наказ». Цей наказ належав би до інституту заходів кримінально-процесуального примусу та міг би заборонити будь-кому вчиняти дії, здатні негативно вплинути на учасників процесу у зв'язку з їх участю в провадженні.

За реалізації такої пропозиції на законодавчому рівні було б можливо, наприклад, заборонити певним особам (зокрема, й тим, хто не є підозрюваним/ обвинуваченим) наближатися до учасника процесу, який дає правдиві показання (або до його близьких) на встановлену відстань, писати їм листи, телефонувати тощо.

Потрібно зазначити, що у вітчизняному законодавстві щось схоже до таких обмеж-

увальних наказів передбачено. Так, відповідно до положень ч. 6 ст. 194 КПК України, з метою захисту потерпілого від злочину, пов'язаного із домашнім насильством, суд вправі застосувати до особи, яка підозрюється у його вчиненні, один (або декілька) обмежувальних заходів:

а) заборона перебувати в місці спільного проживання з особою, котра постраждала від домашнього насильства;

б) обмеження спілкування з дитиною у випадку, коли домашнє насильство вчинене стосовно дитини (або в її присутності);

в) заборона наблизитися на визначену відстань до місця, де особа, котра постраждала від домашнього насильства, може постійно або тимчасово проживати, систематично чи тимчасово перебувати у зв'язку з навчанням, лікуванням, роботою чи з інших причин;

г) заборона листування, телефонних переговорів, інших контактів через засоби зв'язку або електричних комунікацій (як особисто, так і через третіх осіб) з постраждалим від домашнього насильства.

Цю законодавчу новелу потрібно оцінювати позитивно. Однак доводиться констатувати, що такі обмежувальні заходи підлягають застосуванню тільки до:

– підозрюваного у кримінальному провадженні (а не до будь-якого іншого суб'єкта без відповідного статусу, який застосовує, по суті, не заборонений законом вплив стосовно учасників процесу та їх близьких);

– причому до підозрюваного виключно у вчиненні домашнього насильства, а не будь-якого діяння, забороненого КК України.

Висновки

Вищенаведене дає підстави для висновків про те, що є значні резерви для подальшого вдосконалення норм вітчизняного кримінального й

кримінального процесуального законодавства у питаннях зміцнення гарантій безпеки учасників кримінального судочинства, зокрема:

– перелік учасників кримінального судочинства, стосовно яких можуть бути застосовані заходи безпеки, потребує суттєвого розширення, через включення до цього переліку: а) осіб, котрі заявили про інше суспільно небезпечне діяння або в іншій формі брали участь чи сприяли виявленню, попередженню, припиненню чи розкриттю іншого суспільно небезпечного діяння; б) цивільних позивачів / цивільних відповідачів (та їх представників) у провадженнях про відшкодування шкоди, завданої іншим суспільно небезпечним діянням; в) осіб, котрі вчинили інше суспільно небезпечне діяння, заборонене КК України; г) осіб, стосовно яких винесено рішення про закриття кримінального провадження (за умови, що вони не сприяли виявленню, припиненню, попередженню чи розкриттю кримінальних правопорушень чи інших суспільно небезпечних діянь); д) засуджених / виправданих; е) статистів, є) заставодавців;

– також констатовано, що посткримінальний вплив на учасника процесу може чинитися не тільки шляхом заподіяння шкоди його, членам його сім'ї чи близьким родичам, а й також через завдання шкоди будь-якій іншій особі, з якою учасника процесу не пов'язують жодні родинні чи інші близькі стосунки;

– посткримінальний вплив стосовно учасника процесу може виявлятися не тільки у виді погроз та / чи інших протиправних заходів, а й формально не виходити за межі закону;

– законодавець, мовлячи про підстави застосування заходів безпеки, залишив поза увагою можливість настання інших видів загроз (окрім загрози життю, здоров'ю, життю чи майну).

Список використаних джерел

1. Тимчаль М. В. Кримінально-правова охорона в Україні осіб, взятих під захист : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Львівський державний університет внутрішніх справ. Львів, 2019. 222 с.
2. Качмар Б. М. Механізм забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2017. 198 с.
3. Ревина И. В. Безопасность лиц, содействующих правосудию: проблемы обеспечения. *Российская юстиция*. 2013. № 10. С. 51–53.
4. Краснікова Н. А. Процесуальні аспекти забезпечення безпеки осіб, що беруть участь у кримінальному судочинстві. *Міжнародний юридичний вісник*. 2015. Вип. 1. С. 90–95.
5. Гриньків О. О., Ляш А. О. Заходи забезпечення безпеки у кримінальному судочинстві : монографія. Тернопіль : Астон, 2012. 260 с.
6. Галайденко Т. В. Правові основи забезпечення безпеки суддів. *Вісник Вищої ради юстиції*. 2011. № 1. С. 93–108.
7. Тимчаль М. В. Порядок застосування заходів безпеки до осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві: проблемні питання та шляхи їх вирішення. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64

8. Орлеан А. Процедура забезпечення безпеки учасників кримінального провадження: адаптація законодавства України до європейських стандартів. *Актуальні проблеми правознавства*. 2016. Вип. 3 (7). С. 87–92.
9. Навроцька В. В. Допустимість відмови від виконання процесуальних обов'язків у разі нездатності держави забезпечити безпеку учасника кримінального судочинства та його близьких : збірка тез доповідей науково-практичної конференції «Конституційні засади кримінального права України» (м. Київ, 22 грудня 2020 р.). Київ, 2020. С.135–138.
10. Навроцька В. В. Забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства – засада кримінального процесу. *Пріоритетні напрямки розвитку та реформування правоохоронних органів України* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Херсон, 26 лютого 2021 р.) / за ред. д-ра юрид. наук О. О. Шкути. Херсон : Херсонський факультет Одеського державного університету внутрішніх справ, 2021. С. 177–179.
11. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві : Закон України від 23 грудня 1993 р. № 3782-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3782-12#Text>
12. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень : Закон України від 22 листопада 2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2617-19#Text>
13. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2441-14#Text>
14. Інструкція про надання доповідей і донесень про події, кримінальні правопорушення, військові адміністративні правопорушення та адміністративні правопорушення та адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією та їх облік у Міністерстві оборони України та Збройних Силах України та Державній спеціальній службі транспорту : Наказ Міністерства оборони України від 28 листопада 2018 р. № 604. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1451-18#n7>
15. О государственной защите судей, должностных лиц правоохранительных и контролирующих органов : Закон Российской Федерации от 20 апреля 1995 г. № 45-ФЗ. URL: <http://base.garant.ru/10104593/>
16. Преступления против правосудия / под ред. А. В. Галаховой. Москва : Норма, 2005. 416 с.
17. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Беларусь : Закон Республики Беларусь от 16 июля 1999 г. № 295-3. URL: <https://kodeksy.by/ugolovno-processualnyy-kodeks>
18. Брусницын Л. В. Теоретико-правовые основы и мировой опыт обеспечения безопасности лиц, содействующих уголовному правосудию : дисс. ... докт. юрид. наук : 12.00.09. Научно-исследовательский институт проблем укрепления законности и правопорядка при Генеральной прокуратуре Российской Федерации. Москва, 2002. 520 с.
19. Брусницын Л. Правоограничения для обвиняемых осужденных – меры безопасности для жертв и свидетелей. *Российская юстиция*. 2002. № 5. С. 47–48.
20. Новиков С. А. Правдивые показания: правовые меры стимулирования в России и за рубежом (уголовное судопроизводство) : монография. Санкт-Петербург : Издательский дом С.-Петерб. гос. ун-та, Издательство юридического факультета СПбГУ, 2008. 424 с.

References

1. Tymchal', M. V. (2019). Kryminal'no-pravova okhrona v Ukrayini osib, vzyatykh pid zakhyst [Criminal legal protection in Ukraine of persons taken under protection] [in Ukr.].
2. Kachmar, B. M. (2017). Mekhanizm zabezpechennya bezpeky osib, yaki berut' uchast' u kryminal'nomu sudochnstvi [Mechanism for ensuring the safety of persons involved in criminal proceedings] [in Ukr.].
3. Revina, I. V. (2013). Bezopasnost' lits, sodeystvuyushchikh pravosudiyu: problemy obespecheniya. Rossiyskaya yustitsiya [Security of Justice Promoters: Problems of Provision]. *Rossiyskaya yustitsiya (Russian justice)*, 10, 51–53 [in Russ.].
4. Krasnikova, N. A. (2015). Protsesual'ni aspekty zabezpechennya bezpeky osib, shcho berut' uchast' u kryminal'nomu sudochnstvi [Procedural aspects of ensuring the safety of persons involved in criminal proceedings]. *Mizhnarodnyy yurydychnyy visnyk (International Legal Bulletin)*, 1, 90–95 [in Ukr.].
5. Hryn'kiv, O. O., & Lyash, A. O. (2012). Zakhody zabezpechennya bezpeky u kryminal'nomu sudochnstvi [Security measures in criminal proceedings] [in Ukr.].
6. Halaydenko, T. V. (2011). Pravovi osnovy zabezpechennya bezpeky suddiv [Legal bases for ensuring the safety of judges]. *Visnyk Vyshchoyi rady yustitsiyi (Bulletin of the High Council of Justice)*, 1, 93–108 [in Ukr.].
7. Tymchal', M. V. Poryadok zastosuvannya zakhodiv bezpeky do osib, yaki berut' uchast' u kryminal'nomu sudochnstvi: problemni pytannya ta shlyakhy yikh vyrishennya [Procedure for applying security measures to persons involved in criminal proceedings: problematic issues and ways to solve them]. Retrieved from http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64 [in Ukr.].

8. Orlean, A. (2016). Protsedura zabezpechennya bezpeky uchashnykiv kryminal'noho provadzhennya: adaptatsiya zakonodavstva Ukrayiny do yevropeys'kykh standartiv [Procedure for ensuring the safety of participants in criminal proceedings: adaptation of Ukrainian legislation to European standards]. *Aktual'ni problemy pravoznavstva (Actual problems of jurisprudence)*, 3 (7), 87–92 [in Ukr.].
9. Navrots'ka, V. V. (2020). Dopustymist' vidmovy vid vykonannya protsesual'nykh obov'yazkiv u razi nezdatnosti derzhavy zabezpechyty bezpeku uchashnyka kryminal'noho sudochynstva ta yoho blyz'kykh [Admissibility of waiver of procedural duties in case of inability of the state to ensure the safety of a participant in criminal proceedings and his relatives]. *Konstytutsiyni zasady kryminal'noho prava Ukrayiny (Constitutional principles of criminal law of Ukraine)*, 135–138 [in Ukr.].
10. Navrots'ka, V. V. (2021). Zabezpechennya bezpeky uchashnykiv kryminal'noho sudochynstva – zasada kryminal'noho protsesu [Ensuring the safety of participants in criminal proceedings – the basis of the criminal process]. *Priorytetni napryamky rozvytku ta reformuvannya pravookhoronnykh orhaniv Ukrayiny (Priority directions of development and reform of law enforcement bodies of Ukraine)*, 177–179 [in Ukr.].
11. Pro zabezpechennya bezpeky osib, yaki berut' uchast' u kryminal'nomu sudochynstvi: Zakon Ukrayiny vid 23 hrudnya 1993 r. № 3782-XII [On ensuring the safety of persons involved in criminal proceedings: Law of Ukraine of December 23, 1993 № 3782-XII]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3782-12#Text> [in Ukr.].
12. Pro vnesennya zmin do deyakykh zakonodavchykh aktiv Ukrayiny shchodo sproshchennya dosudovoho rozsliduvannya okremykh katehoriy kryminal'nykh pravoporushen': Zakon Ukrayiny vid 22 lystopada 2018 r. [On amendments to some legislative acts of Ukraine to simplify the pre-trial investigation of certain categories of criminal offenses: Law of Ukraine of November 22, 2018]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2617-19#Text> [in Ukr.].
13. Kryminal'nyy kodeks Ukrayiny: Zakon Ukrayiny vid 5 kvitnya 2001 r. №2341-III [Criminal Code of Ukraine: Law of Ukraine of April 5, 2001 № 2341-III]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2441-14#Text> [in Ukr.].
14. Instruktsiya pro nadannya dopovidey i donesen' pro podiyi, kryminal'ni pravoporushennya, viys'kovi administratyvni pravoporushennya ta administratyvni pravoporushennya ta administratyvni pravoporushennya, pov'yazani z koruptsiyeyu ta yikh oblik u Ministerstvi oborony Ukrayiny ta Zbroynykh Sylakh Ukrayiny ta Derzhavnyi spetsial'nyy sluzhbi transportu: Nakaz Ministerstva oborony Ukrayiny vid 28 lystopada 2018 r. № 604 [Instruction on submission of reports and reports on events, criminal offenses, military administrative offenses and administrative offenses and administrative offenses related to corruption and their registration in the Ministry of Defense of Ukraine and the Armed Forces of Ukraine and the State Special Transport Service: Order of the Ministry of Defense of Ukraine of November 28, 2018]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1451-18#n7> [in Ukr.].
15. O gosudarstvennoy zashchite sudey, dolzhnostnykh lits pravookhranitel'nykh i kontroliruyushchikh organov: Zakon Rossiyskoy Federatsii ot 20 aprelya 1995 g. № 45- FZ [On state protection of judges, officials of law enforcement and regulatory bodies: Law of the Russian Federation of April 20, 1995 No. 45-FZ]. Retrieved from <http://base.garant.ru/10104593/> [in Russ.].
16. Galakhova, A. V. (2005). Prestupleniya protiv pravosudiya [Crimes against justice] [in Russ.].
17. Ugolovno-protsessual'nyy kodeks Respubliki Belarus': Zakon Respubliki Belarus' ot 16 iyulya 1999 g. № 295-3 [The Criminal Procedure Code of the Republic of Belarus: Law of the Republic of Belarus dated July 16, 1999 No. 295-3]. Retrieved from <https://kodeksy.by/ugolovno-processualnyy-kodeks> [in Russ.].
18. Brusnitsyn, L. V. (2002). Teoretiko-pravovyye osnovy i mirovoy opyt obespecheniya bezopasnosti lits, sodeystvuyushchikh ugolovnomu pravosudiyu [Theoretical and legal foundations and world experience in ensuring the safety of persons contributing to criminal justice] [in Russ.].
19. Brusnitsin, L. (2002). Pravoogranicheniya dlya obvinyayemykhi osuzhdennykh – mery bezopasnosti dlya zhertv i svideteley [Legal restrictions for the accused and convicted – security measures for victims and witnesses]. *Rossiyskaya yustitsiya (Russian justice)*, 5, 47–48 [in Russ.].
20. Novikov, S. A. (2008). Pravdivyye pokazaniya: pravovyye mery stimulirovaniya v Rossii i za rubezhom (ugolovnoye sudoproizvodstvo) [True Testimony: Legal Incentives in Russia and Abroad (Criminal Proceedings)] [in Russ.].

*Стаття: надійшла до редакції 07.04.2021
прийнята до друку 09.06.2021
The article: is received 07.04.2021
is accepted 09.06.2021*